

SVEN FAGERBERG:

Abderas nyare historia

Vilka faktorer resulterar i bildandet av missnöjespartier?

För att besvara den frågan från Svensk Tidskrift valde Sven Fagerberg att utgå från Christoph Wielands satir "Abderiternas historia" som utgavs första gången på svenska 1799.

Att skriva i klartext om dagens viktorska Sverige vore opassande, det skulle chockera alltför mycket om sanningen visades naken. I stället ger Fagerberg några glimtar från Abderas nyare historia.

Sven Fagerberg är författare.

1

”Det är besynnerligt tomt i Sverige,” säger en arg ung man. ”Vi har inte ens ett missnöjesparti. I Danmark finns Mogens Glistrup, i Norge Carl I Hagen, men här hos oss är det tomt.”

För dem som är litet äldre går tankarna gärna tillbaka i tiden. Vi har haft gedigna och ibland lysande personligheter som Per Albin Hansson, Tage Erlander, Herbert Tingsten, Olof Lagercrantz. Men i dag har Sverige ingen statsminister, inte heller någon opposition. Dagens Nyheter har ingen chefredaktör, LO ingen ordförande. Ryktet att det skulle finnas en finansminister är överdrivet; den beryktade devalveringen var en yttlig kosmetik eftersom ingenting, absolut ingenting, har gjorts för att undanröja de verkliga orsakerna till det höga kostnadsläget. Snart är vi där igen.

Javisst, det är tomt i Sverige. Hur kommer det sig, och kan vi hoppas på en ändring?

2

Abderiternas historia, en satir, utgavs på svenska första gången 1799. Författare var Christoph Wieland, född i Württemberg och vän till Goethe under Weimartiden. År 1935 kom en ny svensk översättning, utförd av fil kand A von der Post.

För unga läsare kan jag omtala att Post i verkligheten hette Anders Örne och var generaldirektör för Postverket. Herr Örne, salig i åminnelse, lät sina tankar flyga högt och starkt, men också här går den moderna tomheten igen. En sentida efterträdare, Ove Rainer, grävde i stället en svart grop i jorden genom att avskaffa

trycksaksportot. Rainer frågade sig inte ens varför det i en kulturnation bör finnas ett trycksaksporto.

Anders Örne inledde sin översättning med ett företal. Han pekade på märkliga likheter mellan antikens grekiska Abdera och det nutida, i Sverige belägna Grönköping. Ett studium av Abdera var inte bara roande utan kunde också ge oss svenskar en ökad självkänedom.

Mängder av storstilade projekt har satts i verket, men i samtliga fall har det underliggande källsprånget inte hållit måttet.

Vid mina försök att besvara den ovan ställda frågan, om det obefintliga missnöjespartiet, har jag valt att följa herr Örnes metod. Att skriva i klartext om dagens viktorska Sverige vore opassande, det skulle chockera alltför mycket om sanningen visades naken. I stället följer några glimtar från Abderas nyare historia. Jag har besökt den trakiska staden åtskilliga gånger. En präktig parabolantenn ger mig möjlighet att följa dess television.

De av Wieland skildrade händelserna tilldrar sig omkring 400 år före Kristus. Framställningen är byggd på ett uttömmande studium av gamla urkunder, och det kan dessutom tänkas att den blivit något influerad av förhållandena i Weimar på 1700-talet. Trots dessa väldiga tidsgap konstaterade herr Örne att läget i stort sett var oförändrat 1935. Också jag är förbluffad; mer än femtio år efter Örne tycks den mänskliga naturen helt oförändrad, trots all trycksvärta, alla betatroner, takistoskop och laptops.

Planen för den följande framställningen är enkel. Jag redogör för situationen i Abdera långt före Kristi transfiguration och pekar sedan på likheterna i dagsläget.

3

Vill man leva sig in i såväl det svunna som det nuvarande Abdera är det nödvändigt att känna till myten om Leto och grodorna, berättad av Wieland.

Själva överguden Zeus gav sig ofta ut på vift. Inte mindre än fyra av hans barn är födda utom äktenskapet med argbiggan Hera. Två av dessa, tvillingarna Artemis och Apollon, hade som mor den sköna och våldtagna Leto. Hera vredgades på Zeus men vågade inte gå till attack. I stället avbröstade hon sin ilska på den stackars Leto, vars enda synd var skönhet. Hera skickade den väldiga ormen Python på jakt efter Leto.

Under sin flykt undan Python kom Leto till Teos, en atensk koloni i Jonien. Hon var törstig och bad om vatten, men de förskrämda lykiska och meliska bönderna vågade inte hjälpa henne. Zeus blev vred och förvandlade dem till grodor.

Andra bönder, mera mänskliga och mindre ogina, bevittnade sina kollegers förvandling. De greps av medlidande och tog hand om de stackars grodorna. Så småningom gav sig dessa bönder, medförande Letos grodor i vattenfyllda urnor, ut på en vådlig seglats som förde dem till Abdera. Där byggdes ett tempel åt Leto och en helig damm grävdes åt grodorna, just intill det nuvarande regeringskansliet.

Grodorna vårdades väl på stadens bekostnad. Det var till och med så att stadens näst arkonten högste ämbetsman bar titeln grodvårdare och ansvarade för

grodornas välfärd. Grodorna trivdes och förökade sig. Det blev trångt i den heliga dammen. Fågellivet dog ut, bara någon enstaka svärta nickade sig fram i vimlet av *Rana agilis*, den sydliga och värmeälskande långbensgrodan. Luften stod tät av de heliga djurens lika vackra som eviga *Bre-kekek koax koax*.

Alla insåg att något måste göras. En väldig damm, Stora Skrådammen, byggdes vid Västra Järnvägstorget, och hälften av de heliga grodorna flyttades dit. Andra dammar byggdes också. Speciellt berömda är Landstingets dammar med mosaik av marmor och porfyr, diabas och dolomit, trapp och karneol. Så länge vattnet är klart har dessa dammar en stor skönhet. Tyvärr utsöndrar grodorna vissa sekret som förmörkar sikten.

Nu ligger det i mytens natur att grodorna givetvis är grodor men också något annat. Vi vet att de började som människor, snåla och fega, omänskliga och formalistiska. Att mytdiktaren på detta sätt velat skildra byråkrater står helt klart. Formellt tillhörde vattnet sina ägare och inte den förstående Leto. Något formellt fel begicks icke.

Redan under antiken var försörjningen av den stora grodpopulationen ett för Abdera livshotande problem. Det löstes tillfälligt av en flock hungriga storkar. Grodorna hämtade sig emellertid efter sin decimering. I dag är problemet värre än någonsin. Dammarna är överfulla. Drakmer att bygga nya dammar saknas. Många grodor har tvingats upp på torra land, där de utgör ett allvarligt hot mot trafiken. Ingen vågar ju trampa på de heliga djuren eller köra över dem. De gående koncentrerar blicken nedåt och krockar därför ofta med varandra. Åsa-Nisse och Bengt

slår ihop med Carl. Framför varje bil går en tjänsteman med röd flagga. Bara om flaggan hålles sänkt får bilen krypa fram. Den röda fanan högt! — och allt står stilla.

Det intressanta och avgörande i situationen är abderiternas vördnad för de heliga grodorna. Rationella, av förnuftet betingade lösningar är otänkbara.

4

Wieland berättar många anekdoter som visar oss abderiternas begåvning och kynne. Den första, och kanske mest karakteristiska, handlar om byggandet av en fontän. Abderiterna hade fått veta att andra städer pryddes av vackra fontäner och ville inte vara sämre. I stadens centrum fanns en liten artesisk brunn, över den ville man bygga en fontän. En känd bildhuggare tillkallades och snart växte konstverket fram. Nymfer och tritoner, delfiner och sjöhästar trängdes med varandra. Stadens befolkning samlades till den högtidliga invigningen. Men källsprånget var för svagt, inget vatten sprutade upp i luften ur figureernas öppna munnar. I stället droppade vattnet fram, som snuva.

Abderiten går sålunda med glatt mod till verket, men han är inte särskilt skarp-tänkt. Svensk uppslagsbok definierar "abderitisk" som avvita, förvänd, dum. Jfr Kälkborgare.

En typisk abderit består av hugskott, fördomar och en storm av oanalyserade känslor. Allra bäst passar han på en fotbollsläktare, där hans speciella begåvning kommer till sin rätt. Bara på fotbollsläktaren visar han livsglädje, bara där, styrkt av gemenskapen, är han i sitt esse. Hemmalaget vinner alltid eftersom domaren är mutad.

I dagens Abdera fungerar den ståtliga fontänen utmärkt tack vare en import från Flygts Pumpar. Men detta glädjande faktum får inte förvill oss. Själva grundprincipen består. Mängder av storstilade projekt har satts i verket, men i samtliga fall har det underliggande källsprånget inte hållit måttet. Skolöverstyrelsen är ett exempel. Den aktningvärda planen var att göra alla till filosofie doktorer. Läroplaner utarbetades *en gros*, genomlysta av

Abderiten drivs framåt så snabbt av sin känsla.

den högsta idealitet. Nya pedagogiska knep tänktes ut vid tusentals skrivbord. För att de nya metoderna inte skulle tyngas av gammalt grums fick endast personer som saknade praktisk erfarenhet delta i utformningen. Trots alla föresatser blev resultatet på nytt en wielandsk snuva. Det droppar men det strålar icke.

Professor Xarmon Zorialis vid universitetet i Kalkona har till och med konstaterat att den funktionella analfabetismen kraftigt ökat. Med den konstnärliga uppfattningsförmågan är det lika illa ställt. Ingen abderit kan, enligt av Xarmon utförda prov, skilja mellan målningar av Zorn och Degas, såvida inte namnen utropas i museets högtalare.

Verklig bildning förutsätter ett källsprång hos byråkraterna så att de inte korkar igen det naturliga flödet hos lärare och elever. Xarmon har emellertid en annan förklaring till den sänkta abderitiska bildningsnivån. *Dagens Grodor*, Abderas populäraste dagstidning, har enligt honom en förorening i sin trycksvärta. Vid läsningen blir man, som alla vet, svart

om händerna. Ett okänt ämne tränger in i huden och förpassas via blodet till hjärnan, där det lägger sig som alfabetablockerare mellan synapserna.

Hur glädjande vore det inte om Xarmon hade rätt!

Ett annat exempel på abderiternas planeringsförmåga är deras löntagarfonder. Meningen var att arbetarna skulle få inflytande på sin arbetsplats, men fonderna satsade sina välfyllda kassor på aktiespekulation så att börskurserna drevs upp. En dyster natt i mitten av februari upptäckte Abderas småsparare att de måste betala förmögenhetsskatt på sina luftslott.

Det är inte precis källvatten, som flyter fram ur löntagarfondsdirektörerna.

Minnesvärt är också det abderitiska Rådets beslut att sjukfrånvaro skall betalas lika högt som arbete. Denna behjärtansvärda reform fick en oväntad följd: sjukfrånvaron steg på ett alarmerande sätt. Återigen denna snuva! En utredning har fått i uppdrag att efterforska orsaken. Man hoppas på ett första betänkande vid sekelskiftet.

5

Abderiternas historia består av fem böcker. I de tre första behandlas tre stora män i tur och ordning: filosofen Demokritos, atomismens grundare, några tusen år i förväg, den store läkaren Hippokrates och skådespelsförfattaren Euripides.

Wielands syfte är i samtliga dessa fall att belysa kontrasten mellan en begåvad man och folket i Abdera. Demokritos var född i Abdera. "Ingen luft är så tjock, intet folk så dumt, ingen ort så obetydlig, att icke understundom en stor man kan utgå därifrån," säger Juvenalis enligt Wieland.

Demokritos, en man med starka naturvetenskapliga och praktiska intressen, gjorde vad han kunde för att avstyra abderiternas värsta dumheter. Han påpekade snällt och vänligt vilka resultat de föreslagna åtgärderna skulle få, att avstyrkande och avslag vore att föredra. Men abderiter vill inte höra något annat än beröm, de tror fullt och fast att den som inte delar deras åsikter är galen. Med blekaste allvar skrevs det i den ena ledaren efter den andra i *Dagens Grodor* av chefredaktören själv, Iros Luminosus, att Demokritos var galen och borde landsförvisas. Han hade ju inte ens fattat att sjukvården i Abdera var gratis, att vanligt folk inte hade någon glädje av snillrika ingenjörer.

Attacken mot Demokritos var inte enhälligt. För att få ett opartiskt utlåtande tillkallade man den store Hippokrates, som emellertid konstaterade att Demokritos var klok och abderiterna stollar. Som botemedel anbefalldes väldiga doser av den i Antikyra framställda prustroten, ett nyspulver. Måhända tänkte sig Hippokrates att de av Xarmon långt senare upptäckta synapsblockerarna skulle skakas bort av häftiga nysattacker.

Abderiten drivs framåt så snabbt av sin känsla att förnuftet inte hinner med, konstaterar Wieland.

6

Teaterlivet blommade i Abdera. Pjäser av de stora atenarna sattes upp, men också lokala förmågor trädde fram. Speciellt lyckosam bland de sistnämnda var Thlaptos, vars stycken väckte en oerhörd hänförelse. Thlaptos gjorde rent hus med gamla traditioner och fyllde scenen med "ärliga hembakta abderiter, så som de

framträdde i sina dagliga sysslor... De goda abderiterna sågo sig här för första gången som de voro... utan lejonhud, klubba, spira och diadem, i sina vardagskläder, med sitt vanliga språk."

I det moderna Abdera är thlaptosiderna helt dominerande. Skulle man nicka till under en föreställning kan man vid uppvaknandet känna sig vilse: befinner man sig i en buss och lyssnar på passagerarnas samtal, är man manne på kalas eller i bubbelpoolen?

Nyhetsprogrammen i abderitisk TV produceras av en statlig reklambyrå. Ingenting stör det ideologiska lugnet.

"Teatern är ett medel att främja lugnet och bereda massan tidsfördriv så att den inte bryr sig om vad de styrande gör eller inte gör," framhöll redan arkonten Onolaos.

Abderas television visar i huvudsak thlaptosider, i 248 delar eller så. Abderiten är generös, han tittar på allt som rör sig, och känner sig road. Praktiskt taget varje medborgare skriver pjäser, allt duger. Överheten har dock ett viktigt krav: den typiskt abderitiska moralen måste komma till uttryck. Överheten har ställt upp dessa satser som rättesnöre:

1. Alla är lika, en ann är så god som en ann.
2. Överheten vet bäst eftersom Letos grodor är heliga.

Ingen har kommit på tanken att det kan finnas en motsägelse i detta budskap. Kanske är det bäst så. Känslan att man själv är av hög klass parad med bekväm-

ligheten att vara omhändertagen är för abderiten en oslagbar njutning.

Nyhetsprogrammen i abderitisk TV produceras av en statlig reklambyrå. Ingenting stör det ideologiska lugnet.

7

Rättsväsendet är högt utvecklat. Wieland beskriver i fjärde boken den uppslitande processen om åsnans skugga. En tandläkare hade hyrt en åsna för att bege sig till en marknad, där han ville utöva sin konst. Solen gassade, tandläkaren ville svalka sig, steg av åsnan och satte sig för att vila i den enda skugga som fanns, nämligen åsnans. Inte den minsta tamarind eller tamarisk fanns inom synhåll.

Nu påpekade åsnedrivaren att tandläkaren hyrt endast åsnan, inte hennes skugga. Extra betalning för rätten att nyttja skuggan måste därför krävas. Tandläkaren avlog denna begäran i bryska ordalag, men åsnedrivaren stod på sig. Situationen var utan tvivel intrikat och svårbedömd. Den efterföljande processen väckte allmänt intresse. Befolkningen delades i två läger som gick bröstgänges tillväga mot varandra i många år.

Också i våra dagar processas det i Abdera. Den berömda pil- och slangbågsfabriken hade arbetat upp en betydande export. Varor sändes till Togo och Tchad, till Uganda och Botswana, Andalusien och Aragonien, till Calgary i Canada och Amritsar i Punjab, givetvis under förutsättning att vapnen skulle användas till oskyldigt målskytte. Abderitiska Plums- och Självplågarföreningen upptäckte emellertid att vissa slangbågar, försedda med kikarsikte, hade använts för att krossa fönsterrutor, vilket var olagligt. Hade

vederbörande direktörer känt till det onda syftet och ändå exporterat? Långvariga processer pågår.

Vem som kan bli vinnare i dessa processer är svårt att säga. De orättfärdiga ute i världen skjuter numera med bågar från en konkurrerande fabrik i Djibouti. Abderiternas tro att deras moral skall lysa som en fyrbåk för världen är just abderitisk.

8

Jag har nu ingående beskrivit abderiternas karaktär och brist på självständighet. Det framgår att de är mycket nöjda med sig själva, att de uppfattar sig som världens salt. En berlinermur skyddar deras inre Zuidersee mot främmande inflöden. Inte finns det någon anledning att vara missnöjd. Enstaka tvivlares röster drunknar i *Brekekek koax koax, Brekekek koax koax*.

Kritisk analys är inte abderiternas sak, de vill bevara sin vackra dröm. En analys måste bygga på fakta, men trots att dagens abderiter är mycket beresta kan de inte uppfatta något utländskt som efterföljansvärt. Redan i gammal tid "hyste abderiterna en utomordentligt hög tanke om sig själva och sin samhällsform . . . denna löjliga överskattning gjorde att de inte kunde tänka sig att något kunde vara riktigt och anständigt och gott om det var annorlunda än i Abdera."

Träffar man någon av Abderas råds-herrar (Rådet är en motsvarighet till Islands allting och Israels kneset) faller talet snabbt på trevliga resmål. Man jämför Tongaöarna med Tahiti, man berättar om sina studier av solljus och badvatten på Oahu, Maui och jämväl Molokai. Det

framgår att man också besökt mörkare, mindre lyckligt lottade kvarter, och inte heller restaurangnäringen har blivit bortglömd. Trots all berömvärd energi har man inte funnit något värt att ta efter. Tvärtom, man vill i stället exportera den egna idévärlden. Man planerar sålunda att anlägga koncernfackliga groddammar i omvärlden, med en första början i Ankara, Tessaloniki och Dresden. Syftet är trefaldigt: att göra omvärlden en tjänst, att skaffa fram nya resor på andras bekostnad och att lätta på trycket i groddammarna.

Vi snuddar nu på nytt vid Abderas största problem: att föda det växande antalet grodor. "Grodorna ha verkligen tilltagit i antal på ett obegripligt sätt, medgävo några av abderiterna," säger Wieland. På detta svarade Korax, som studerat filosofi i Aten: "Det obegripliga ligger icke i att de tilltagit under all den protektion, som ägnas dem i vår stad, det obegripliga ligger i att abderiterna kunna vara nog enfaldiga att fortfarande vidta åtgärder för deras ökning."

Till och med arkonten Onokradias, "säkerligen det minst klyftiga huvud, som befunnit sig vid statens roder," blev orolig. Han gav Abderitiska Akademin i uppdrag att utreda frågan. Svaret blev överraskande: Låt oss äta upp grodorna! Grodlår är en läckerhet.

Akademins utslag var inte enhälligt. Tre av dess mest berömda ledamöter avgick i protest, och nu inträffade något för Abdera typiskt. Intresset försköts från sakfrågan till en juridisk spetsfundighet: var det enligt stadgarna möjligt för en akademiledamot att avgå? Inga praktiska åtgärder vidtogs sålunda. Den nämnda storkinvasionen tillkom på eget initiativ.

Också i våra dagar har samma förslag framförts: Låt oss införa kannibalismen och äta upp grodorna! Men de flesta tar avstånd och visar sin avsky. Man talar om avskum och utskum, om avskrap, stöv och birbucklarpack.

De sålunda angripna grodätarna in spe har retirerat en smula. Varför inte införa kannibalismen på försök åtminstone under julmånaden? Vanligt folk har inte längre råd till skinka. De feta grodorna skulle bli en fullgod ersättning. De magra och avtacklade, tanorna, skulle kunna blötläggas på Annadagen och serveras som lutfisk på julafton.

Abderiternas tro att deras moral skall lysa som en fyrbåk för världen är just abderitisk.

Den nuvarande arkonten, Onogarvus, har kommit med ett motförslag, som han kallar århundradets skattereform. "Vi sänker marginalskatten för de högavlönade," sade han i ett TV-tal. "Då lockar vi dem att arbeta mer, för att öka sina förmögenheter, för att ännu mer njuta det goda livet. De lågavlönade får sin ekonomi försämrade genom högre hyror, moms på hårklippning och bensin etcetera, etcetera. De lågavlönade måste alltså arbeta ännu mer för att klara livhanken. Alla kommer att arbeta mer. Skatteintäkterna ökar och ännu fler grodor än nu kan födas."

"Genialare än så kan en politik inte bli," avslutade Onogarvus sitt bejublade tal. Ingen abderit hade förstått vad han sade, alla hade glatts åt hans vänliga leende.

Är århundradets skattereform en ny abderitisk fontän utan pump? Det håller

jag för troligt, det blir nog mest snuva. En verklig lösning kräver en sinnesändring. Den heliga glorian måste tas bort från grodorna så att man vågar minska deras antal. Bara genom att grodkostnaderna och därmed skatterna sjunker kan de lågavlönades köpkraft ökas.

Finns det skäl att hoppas på en sinnesändring? Nästan allt vad jag ovan sagt tyder på motsatsen. Det finns dock tecken på att man börjar ta intryck av omvärlden. Dagens abderit spelar dart och tar en öl på puben. Han läser visserligen inte undergroundpoesi men han ser en western eller någon annan actionfilm och äter sedan med välbehag en whopper hos MacDonalds. Han gläds åt synt och bongotrumma, han svänger sig med uttryck som deadline och tajma, han skrattar åt yuppies och kan skilja mellan playback och playoff.

Allt detta är förstås ytligt flimmer. En

verklig sinnesändring, mot den kreativa dynamism som sveper genom världen, förutsätter en djupgående förvandling. Övertron på grodorna måste bort och ersättas av en generös attityd mot verkligt arbete och verklig fantasi.

En rationell person måste tvivla på att en sådan förändring är möjlig. I djupet av sitt hjärta älskar abderiten sina åkerbär och sitt pitabröd, allt som är gammalt och vant. Missnöjespartier göre sig icke besvär.

Men ändå. Leto är inte längre på flykt undan Python. Hennes son, ljusguden Apollon, ställde sig i vägen för den väldiga ormen, som förfärad flydde in på helig, åt grodorna helgad mark. Apollon följde efter, utan respekt för platsens helgd, och dödade Python.

Apollon är en fruktansvärd motståndare, men ännu har han inte tagit sig an abderiternas sak.